

עין יצחק

פרשת פקודי
תשפ"ד
גיליון מספר 371

כתיבה ועריכה:
הרב מרדכי גור ראש הכולל

הגיליון השבועי מפנית ההלכה מאת מרן הראשל"צ הרב יצחק יוסף שליט"א

קריאת המגילה ע"י רמקול

אנו הולכים ומתקרבים לחג הפורים, ויש כמה שאלות שמגיעות אלינו, הנוגעות בעניני קריאת המגילה.

שאלה: אולם בית הכנסת שהוא גדול ורחב ידיים, ומתקבצים קהל רב בבית הכנסת לשמוע את קריאת המגילה, האם אפשר לקרוא את המגילה על ידי רמקול, ובכך להשמיע לכל הציבור, או שא"א לצאת ידי חובה בשמיעה מרמקול. וכן מה הדין בשומע הקריאה מחבירו ע"י קו הטלפון, האם יכול לצאת באופן זה ידי חובה. וכן יש לשאול במה שמצוי בשידור ברדיו, שמשדרים קריאת מגילה בזמנה מאיזה בית הכנסת, האם אדם שיושב בביתו יכול לצאת ידי חובה באופנים אלו או לא?

שינוי מהצורה בה ניתנה התורה

אולם בשו"ת חיי אריה (סימן ל) כתב, שכל מצוה שכתבה התורה לעשות בכוונה, עשיית המצוה בשינוי ממה שנהגו רוב בני אדם לעשותה, פוסלת אותה ואין יוצאין בה ידי חובה. ולכן אין יוצאין ידי חובה בשמיעה ע"י הטלפון וכיוצא. ומטעם זה כתב בשו"ת בר ליואי (סימן יט), לגבי מצת מכונה, שאין יוצאים במצת מכונה ידי אכילת מצה בליל הסדר, כיון ששינה ממה שציוותה התורה, שהתורה אמרה לעשות מצה ביד, ולא ע"י מכונה. ע"ש.

ובאמת, לפי דברי המומחים, הבקיאים בטכניקת החשמל, הקול הנשמע דרך הטלפון והרמקול, אינו קולו ממש של המדבר, אלא הוא קול אחר הבא ע"י זרם חשמלי באמצעות 'ממברנא'. ולכן לא יתכן לצאת בזה ידי חובת מקרא מגילה וכיוצא.

דוגמא דומה משו"ת הלק"ט

וכיוצ"ב כתב לפני כ-350 שנה הגאון רבי יעקב חאגיז בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סימן רעו) שנשאל לגבי הקורא את המגילה במערה, ואחר שומע מרחוק את ה'בת קול' (ההד שיוצא מהקריאה), ולא שמע קול הברה אלא קול ברור. אם יצא השומע. והשיב, שאפשר שמכיון שצריך לכוון השומע עם המשמיע, ובאותה בת קול אין קשר בין השומע והמשמיע, ע"כ לא יצא. ומדמים את דבריו לנידון דין בשמיעה מהטלפון והרמקול.

דעת 'ירושת הפליטה'

וכן כתב הגאון רבי שלום וידר בשו"ת ירושת הפליטה, שאין מועיל לצאת ידי חובה בשמיעה מקול המקרופון או הטלפון או רדיו. כי אי"ז קול המדבר עצמו, אלא קול ה'ממברנא', וכמו שהזכרנו. ואמנם שהקול היוצא מהרמקול הוא קול כדמותו וכצלמו, אבל הוא קול חדש, ואינו מבר חיובא אלא מהחשמל שאינו בר חיובא ואיך אפשר לצאת ממנו שאינו בר חיובא.

חילוק בשמיעה מרמקול

תשובה: נראה, כי היושבים בסמוך לשליח ציבור, ואף בלא הרמקול היו שומעים את קולו, אע"פ שעל ידי הרמקול קולו נשמע גבוה יותר או חזק יותר, יוצאים ידי חובה. כיון שיש כאן את קולו של הש"צ שהוא בר חיובא. אבל על היושבים במקום רחוק, ובלא הרמקול אינם יכולים לשמוע את קולו של הש"צ, והרי ידוע שצריך לשמוע כל מילה מהמגילה מהש"צ, עליהם יש לדון האם יוצאים ידי חובה על ידי הרמקול או לא.

דעת הגאון 'מנחת אלעזר'

והנה הגאון רבי אלעזר ממונקאטש בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סימן עב) כתב לדון בשמיעה ע"י טעלעפאן (טלפון) במצוות, וכתב לגבי שמיעת המגילה על ידי טלפון, שחקר בכל הצדדים ולא מצא כדי לאסור, כי לא נפסל הקול אם נתעבה או נשתנה קצת, ולכן לדעתו אפשר לצאת ידי חובת המגילה ע"י טלפון.

דעת הגאון רבי יוסף ענגיל

הגאון רבי יוסף ענגיל בספרו גליוני הש"ס, דן בדבר שמיעת שופר ומגילה ע"י טלפון, וכתב: ובזכרוני ראיתי בספרי המחקרים הטבעיים, שאין קול המדבר עם חבירו מועבר אל אוזן השומע, אלא קול המדבר מרעיד חלק האויר הסמוך לפיו, וחלק זה לסמוך אליו וכן הלאה, עד שנרעד חלק האויר הסמוך לשומע, ולפי"ז כל שמיעת דבר היא בגדר גרמא כמו שאמרו בחולין (טז) שכח שני גרמא בעלמא הוא. שיש שערות קטנות באוזניים, וזוים לפי הקול הנשמע. ולפי זה נקט שאין הבדל כלל בין שמיעה ע"י קול אדם ממש, לבין שמיעה ע"י טלפון.

אולם יש מקום לחלק ולומר, שאמנם כל שמיעה אינה אלא גרמא, אבל כן דרך שמיעה בכך, ומשא"כ בשמיעה ע"י הטלפון שאין דרך שמיעה בכך כלל ולכן יש מקום לומר שא"א לצאת ע"י הטלפון. עכ"ד הגאון בגליוני הש"ס.

דעת הגרש"ז אויערבאך

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך בשו"ת מנחת שלמה (קמא כרך א סימן ט ענף א) האריך בפרטי מכשירים אלו, והעלה שבדאי א"א לצאת ידי חובה בשמיעה מפי רמקול וכיוצא, מפני שאין נשמע ברמקול קול המדבר, אלא זרם חשמלי המגיע מהמברנא' וכמו שהזכרנו. וכ"כ רב"ד העדה החרדית בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן לח), שאין יוצאים יד"ח המגילה בשמיעה מרמקול. וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים (ח"ד ס"ס קעג), שאין יוצאין בשמיעה מרמקול, אם בלעדו לא היו שומעים את קול המדבר'. והוסיף שם, שהמשמעות במכשיר שמיעה יוצא ידי חובה, ויש הבדל בין רמקול למכשיר שמיעה.

דעת הגאון רבי משה פיינשטיין

אמנם לעומתם, הגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (האו"ח ח"ב סימן קח) כתב לשואל, ומה שפשוט לכת"ר שאין יוצאים יד"ח מקרא מגילה ע"י מקרופון, לפי מה שאומרים המומחים, שאין המקרופון מוציא את קול המדבר אלא קול אחר הנוצר ע"י המקרופון, והרי הוא כשומע קול של עץ ואבן. לדידי מספקא לי טובא בזה, שאפילו אם נאמר כדברי המומחים הללו, מכל מקום כיון שנשמע באותה שעה ממש, יש לחושבו כקולו ממש. ומנין לנו שכל שמיעה אינה כך, שהרי ידוע מהמומחים שהקול מגיע לאחר שיהיו מעט שבמעט לאוזן (וכמו שהבאנו לעיל). ואפילו הכי יוצאים ביד ידי חובה. וא"כ גם קול שע"י המקרופון יחשב כקולו ממש. ומה גם שאין הדבר ברור שהוא קול אחר (הקול שנשמע ע"י המקרופון). ולכן מסיק שמעיקר הדין אין למחות ביד הרוצים לקרוא את המגילה ע"י רמקול. רק כיון שענין זה הוא חדש ואין הדבר ברור להיתר, לכן יש להמנע מזה 'עושה חדשות בעל מלחמות'... אבל לדעתו מעיקר ההלכה אין חשש. והניף ידו שנית ג"כ בחלק ד (סימן צא) לגבי הבדלה. כגון אשה שנמצאת בבית חולים ואינה יכולה לעשות הבדלה, שבאופן כזה ודאי יש לה לשמוע ע"י טלפון שיותר נוטה שיוצאת בזה וכו', משום שכל מצות דבור שבחול הוא כמגילה לבד ק"ש ובהמ"ז שצריך למחות באלו הרוצים לצאת במקרופון. ע"כ. והוסיף שם שצריך לענות אמן על ברכות ששומעים דרך הרמקול והטלפון.

דעת הגר"ש וואזנר

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן פד) כתב, שבעיקר דין הקריאה ברמקול, דעתו נוטה למה שכתב באגרות משה הנ"ל. אולם קשה מאד להקל אחר שיודעים אנו את המציאות שהקול הנשמע לאדם אינו אלא קול המועבר באמצעות ממברנא. ואולי לא סיימיהו. קמיייהו.

דעת הפני מבין

בשו"ת פני מבין, כתב לצדד שאפשר לצאת ידי חובת מגילה בטלפון, ומחלק בין שופר למגילה שבשופר לא יוצא אם שומע קול הברה, אך במגילה לדעתו יוצאים גם בקול הברה. אולם לפי האמור אין יוצאים בטלפון וכיוצא ידי חובת מקרא מגילה, ודינה שיהיה

לשופר. וכן היא המסקנא, שבטלפון ורדיו וכיוצא אין יוצאים כלל ידי חובה. וברמקול תלוי הדבר אם בלא הרמקול היה נשמע קולו של הש"צ או לא וכנוכח לעיל.

הגרש"ז אויערבאך כתב שם בהערה וז"ל: לאחר שכבר נדפס מאמר זה (שנת תש"ח) נודמן לי לדבר עם מרן בעל החזו"א זצ"ל, ואמר לי שלדעתו אין זה כ"כ פשוט, ויתכן דכיון שהקול הנשמע נוצר ע"י המדבר, וגם הקול נשמע מיד כדרך המדברים 'אפשר' דגם זה חשיב כשומע ממש מפי המדבר או התוקע, וכמדומה לי שצריכים לומר לפ"ז שמה שאמרו בגמרא (ר"ה כז:): שאם קול הברה שמע לא יצא, היינו מפני שקול הברה נשמע קצת לאחר קול האדם משא"כ בטלפון ורמקול. וסיים: ולענ"ד הוא חידוש גדול מאד ואין אני מבין אותו. עכ"ל.

דעת גאונים נוספים

בספר שערים המצוינים בהלכה כתב, שאע"פ שהגאונים הנ"ל לא מצאו טעם לאסור בזה (הגאון ממונקאטש, פני מבין וכו') אולם כבר נתברר בזמננו, שדרך פעולת המכשירים האמורים, להפוך את גלי הקול לגלים חשמליים, ואח"כ מתהפכים בחזרה לגלי קול, ולשמוע מה זהו ממש כמו לשמוע מה'גרמפון' (טייפ), שבדאי השומע ממנו לא יצא ידי חובה.

הגאון רבי אליעזר יהודה וולדינברג בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ד סימן כו) שהיה מגדולי הפוסקים והיה ראש הלשכה העוזר והמוזכר של הרב הרצוג, וקיים בעצמו 'גדול שמושה יותר מלימודה' (ברכות ז:), כתב ג"כ כיוצ"ב, שאי אפשר לצאת יד"ח באופן זה כיו שקול האדם חלף הלך לו וכעת הם גלים חדשים שנוצרים ע"י המכשיר, ואינו קולו ממש.

וכ"מ בשו"ת משפטי עוזיאל להגאון רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל (מהדורא תנינא). דרך אגב יש לדעת כי הגאון ר' חיים דוד הלוי רבה של תל אביב היה משמש בקודש אצל הגרב"צ מאיר חי עוזיאל, והגרא"י וולדינברג היה אצל הגאון הרב הרצוג, שהיו גאונים גדולים. ושניהם קיימו בעצמם גדול שימושה יותר מלימודה אצל גדולי הדור.

על הרב הרצוג, אמר לי מרן האבא, שמעולם הוא לא ראה אותו שאינו לומד, ועם כל מה שהיה רב ראשי וכל עול הציבור מוטל עליו, היה כל הזמן ראשו מונח בלימוד.

לסיכום: כאשר אולם בית הכנסת גדול ורחב ידים, וקוראים את המגילה ע"י הרמקול. היושבים בסמוך לשליח ציבור, שגם בלעדי הרמקול היו שומעים את קול הש"צ, יוצאים ידי חובה. וישתדלו להתקרב כמה שאפשר לשמוע את קולו. אך הרחוקים שאינם יכולים לשמוע בשום אופן את קולו של הש"צ, לא יוצאים ידי חובה. ואה"נ שבאופן כזה, שיש כאלה שלא שומעים את הש"צ אין להשמיע ברמקול שעל ידי כך מכשילים את הציבור.

והוא הדין בהבדלה, שהקורבים למבריל ושומעים את קולו גם בלא הרמקול, יוצאים יד"ח. אבל הרחוקים שאינם שומעים את קולו אינם יוצאים ידי חובה.

בשמיעה בשידור מרדיו אף בשידור ישיר, או מהטלפון. אין יוצאים ידי חובה.

מתעשרה בתוסדותיו

לעילוי נשמת הרב מיכאל בן פרוחה זצ"ל נשיא המוסדות

לקבלת העלון במייל ולכל הארה והערה: לתרומות והנצחה עמותת חזון מיכאל: ניתן להאזין לשיעור בכל יום שישי בשעה 15:40
בנק מזרחי טפחות סניף 591 מ.ח. 105767 ברשת מורשת ובעידור חוזר בטלפון: 0799165000 m0507497878@gmail.com

פעילות המוסדות: כולל אברכים ❁ כולל יום שישי ❁ כולל בעלי בתים ❁ מדרשיה לנוער ❁ מדרשיה לבנות ❁ ארגון בני הישיבות ❁ ארגון הילדים בן מלך